

בית הועד

פסק הלכה בענין מנהג אי-אכילת קטניות בפסח

בבואנו לדון בשאלה זו, עלינו לקיים בנפשנו את דברי הכתוב: **מְקַנְיָם אֶתְבּוֹנֵן, כִּי פְקוּדֵיךָ נִצְרָתִי (תהילים קיט, ק).** והנה מצאנו רבים מגדולי רבותינו זכרונם לברכה מתנגדים למנהג זה:

1. **טור אורח חיים סימן תנג**
"אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה: בחטין ובשעורים ובכוסמין ובשבלת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אין באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל. וכן בכל מיני קטניות. ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן".

2. **בית יוסף אורח חיים סימן תנג**
"ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו. גם רבינו ירוחם (נ"ה ח"ג מא). כתב אותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושל בפסח מנהג שטות הוא זולתי אם הם עושים להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה".

3. **מור וקציעה ליעב"ץ (גם בשם אביו החכם צבי) אורח חיים סי' תנג**
"ובשעת הדחק ודאי יש להתיר גם כל הקטניות... שהרי אפילו רבינו בעל הטורים שהיה אשכנזי, ובימיו כבר התחיל מנהג חומרא זו, לא השגיח בה, וכתב 'חומרא יתירה היא ולא נהגו בה', מכלל שלא קבלוה אבותינו האשכנזים ז"ל בימיו... וכמה פוסקים חושבים אותה לשטות ומנהג טעות שאין צריך אפילו חרטה והתרה....

ומעידני על אבי מורי הרב זצ"ל [=החכם צבי] כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת, כל חג המצות היה מתרעם ואומר אי אישר חילי אבטליניה למנהג גרוע הלז שהיא חומרא דאטיא לידי קולא, ונפק מיניה חורבא ומכשול באיסור חמץ גמור. כי מתוך שאין מיני קטניות מצויים להמון לאכול ולשבע, צריכין לאפות לחם מצה הרבה, בפרטות העניים ומי שבני ביתו מרובים... מוכרחים על כרחם להספיק להם מצה די לחמם... מתוך כך אינם נוהרים העיסה כראוי וכחובה, עושים אותה גדולה הרבה ושוהים עליה מאוד, קרוב הדבר שנכשלים באיסור כרת וחמא ליצלן.

גם המצות עומדים להם ביוקר, ואין יד כל אדם משגת לעשותם די הצורך... וקטניות נמצאים בזול בלי טורח ובהיתר, ואתו אמנועי משמחת יום טוב בסיבת חומרא שאין לה טעם וריח. לכן אשרי שיאחז צדיק דרכו, יתן אוכל למכביר, וניפץ את עוללי החומרות הזרות אל סלע...

על כן אני אומר בטח — המבטל מנהג זה של מניעת אכילת קטניות (והדומה לו ממנהגים גרועים כאלה) יהי חלקי עמו... וכל ימי הייתי עומד ומצפה מתי יבוא לידי ואפרסם דעת אמ"ה להפקיע חבל חומרות כאלו שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בהן....".

כל אלה מלמדים ומבארים באר היטב עד כמה גרוע ורעוע מנהג מוזר זה.

העולה לארץ ישראל נפטר ממנהגי חוץ לארץ

והנה — רבותינו אלה אמרו כדברים האלה בהיותם יושבים בארץ אויב, במקומות שכבר נהגו כן. אך לנו, יושבי ארץ נחלת אבותינו, הדברים פשוטים הרבה יותר, כי מעולם לא היה זה מנהג המקום בארץ ישראל.

ידוע כי בקהילות האשכנזים בארצות אירופה קיימו וקיבלו כל היהודים מנהג זה. מה שאין כן בארץ הצבי — כל יושבי הארץ הספרדים והתימנים לא קיבלוהו, ומעולם לא נוצרה מציאות שכל אנשי הארץ ינהגו כן. אמור מעתה: לא היה זה מנהג המקום בארץ ישראל בשום תקופה מן התקופות, ועל כן אין למנהג זה כל תוקף. שאילו היה זה מנהג המקום בארץ ישראל, אף הספרדים והתימנים היו חייבים לנהוג כן, כי המקום גורם.

וכן נקטו רבותינו זכרונם לברכה:

"מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות, עושין; מקום שנהגו שלא לעשות, אינן עושין... מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים, אוכלים; מקום שנהגו שלא לאכול, אינן אוכלין" (משנת פסחים פרק ד).

הרי שדברים אלה אינם תלויים באיש אלא במקום.

גם בני גלות אשכנז הבאים ארצה אינם מחוייבים להמשיך במנהג זה, וכפי שכתב רבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל שאדם העוקר ממקומו ומשתקע במקום חדש:

"יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע שם. אם דעתו להשתקע למקום שבה שם, יעשה כמנהגם, בין לחומרא בין לקולא" (טור או"ח סי' תסח על פי בבלי חולין יח, ב).

ואין צורך בהתרת נדרים, שאין דין מנהג המקום כנדר גמור.

אמת הדבר כי הרוצה להמשיך במנהגו זה – הרשות בידו, שכן אין חובה לאכול קטניות. אך אין לשום אדם רשות לדרוש מאחרים ולכפות עליהם לנהוג במנהגו.

ומי שנהג כן בארץ ישראל בחשבו שחייב הוא בכך, הרי טעות היא בידו, ואין מנהגו מנהג, וכמפורש בירושלמי פסחים (ד, א – דף ל טור):

"רבי אלעזר בשם רבי אבין – כל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטועה בו באיסור, נשאל, והן מתירין לו".

לא תתגדרו

כתוב בספר תורת משה: בנים אתם לה' א-להיכם, לא תתגדרו (דברים יד, א)... ודרשו חכמינו ז"ל: לא תעשו אגודות אגודות, אלא יהיו כולכם אגודה אחת. וכן הוא אומר (עמוס ט, ו): הבונה בשמים מעלותו, נאגד תו על-א רץ יסדה (ספרי דברים פיסקה צו).

וכן פסק רבנו הגדול הרמב"ם ז"ל:

"ובכלל אזהרה זו, שלא יהו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר – שדבר זה גורם למחלוקת גדולה: וכתוב 'לא תתגדרו' (דברים יד, א), לא תעשו אגודות אגודות" (הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים יב, יז; הל' יד בדפוס וילנא).

וכן כתב רבינו משה ב"ר יעקב מקוצי, בעל הסמ"ג, מגדולי בעלי התוספות (ל"ת סב). וכן כתב רבינו יצחק ב"ר יוסף מקורבייל בעל הסמ"ק (מצוה ע"ה).

מעשה – המחייב את בני ארץ ישראל להנציח מציאות של עם מְפָרָד וּמְפָרָד, מְקַבֵּעַ את עם ישראל בחיי גלות של קהילות ועדרים לנצח.

על כן יאכלו עַנְוִים, וְיִשְׁבְּעוּ – יְהַלְלוּ ה' דְרָשׁוּ; יְחִי לְבַבְכֶם לְעַד (תהילים כב, כז), ויקיימו מצות עשה של וְשִׁמְחֵת בְּחַגְגְךָ (דברים טז, יד) כתורה. ולית דין צריך בשש.

ובאנו על החתום:

דוד חנוך יצחק בה"ר חיים רפאל בר-חיים, אב"ד
יהושע בה"ר משה בוך, סגן
חיים ווסרמן